

تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية

تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية

الأستاذ المساعد الدكتورة

بلسم صالح مهدي

جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة العبرية

البريد الإلكتروني Email : balsam.mohda@colang.uobaghdad.edu.iq

الكلمات المفتاحية: المقامة العبرية، المقامة العربية، الحريزي، الحريزي.

كيفية اقتباس البحث

مهدي ، بلسم صالح، تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، كانون الثاني ٢٠٢٤، المجلد: ١٤، العدد: ١ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered في مسجلة في
ROAD

Indexed في مفهرسة في
IASJ

The influence of the Arabic maqamah on the Andalusian Hebrew maqamah

Assistant Professor Dr:
Balsam Saleh Mahdi

University of Baghdad / College of Languages / Department of Hebrew Language

Keywords : Hebrew Maqama, Arabic Maqama, Al-Hariri, Al-Kharizi.

How To Cite This Article

Mahdi, Balsam Saleh, The influence of the Arabic maqamah on the Andalusian Hebrew maqamah, Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, January 2024, Volume:14, Issue 1.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

This study sheds light on a literary genre that appeared in the eighth century known as “Maqama”. The Maqama is a literary style of artistic prose that appeared in the Levant at the hands of Badi al-Zaman al-Hamdhani, and Hariri followed suit. The Maqama flourished in various Arab environments, including Andalusia. The shrine became widespread, especially during the time of the Taifa kings in Andalusia. Hariri’s Maqamat is widespread not only in the East, but also in the West, and has become famous and widely spread. The Jews in this period were influenced by the works of Arabic literature, poetry and prose, and did not forget the importance of the Hebrew language by emphasizing that the Hebrew language is a rich language and has a rich vocabulary. Al-Harizi's goal in compiling Maqamat was to prove that Hebrew language is capable of everything that the Arabic language can do. The roots of the H Andalusian ebrew maqama go back to the ancient Jewish poetic tradition. However, in the era, the Hebrew maqama gained specificity as an independent artistic type, as it was influenced by Arabic melodies and the unique musical composition of Andalusian art. The revival of the

تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية

Hebrew language, especially the language of the Bible, was Alharizi's most important goal in writing his maqama in Hebrew and in this he says: (I wrote this book to show the power of the holy language of the holy people).

Indeed, 'al-Kharizi was what he wanted 'he revived his Hebrew language and became the only Jew who was able to write fifty maqama in Hebrew 'similar to the classical Arabic maqama .It is perhaps well known that the Jews did not touch the literary writings until after their contacts with the Arabs and after their admiration for the poetic and prose correspondences, 'and they envied their Hebrew language, 'and began to imitate the rhythmic and rhyming Hebrew poetry, 'and composed Hebrew poetry on the same basis as the Arabic poetry .

المستخلص

تلقي هذه الدراسة الضوء على جنس أدبي ظهر في القرن الثامن يعرف باسم "المقامة". المقامة أسلوب أدبي من النثر الفني ظهر في المشرق على يد بديع الزمان الهمذاني وحذا حذوه الحريري، وازدهرت المقامة في مختلف البيئات العربية بما فيها الأندلس. وانتشرت المقامة خاصة في زمن ملوك الطوائف في الأندلس. ومقامات الحريري منتشرة ليس فقط في الشرق، بل في الغرب أيضاً، وذاع صيتها وانتشرت بشكل كبير. وقد تأثر اليهود في هذه الفترة بأعمال الأدب العربي شعراً ونثراً ولم يتناسوا أهمية اللغة العبرية من خلال التأكيد على أن اللغة العبرية لغة غنية ولها مفردات غنية. كان هدف الحريري من تجميع المقامات هو إثبات أن اللغة العبرية قادرة على كل ما تستطيع اللغة العربية القيام به .

تعود جذور المقامة العبرية إلى التقليد الشعري اليهودي القديم. لكن في العصر الأندلسي اكتسبت المقامة العبرية خصوصية كنوع فني مستقل، حيث تأثرت بالأحان العربية والتأليف الموسيقي الفريد للفن الأندلسي. إن إحياء اللغة العبرية، وخاصة لغة الكتاب المقدس، كان أهم أهداف الحريري في كتابة مقاماته باللغة العبرية وفي هذا يقول: (لقد كتبت هذا الكتاب لإظهار قوة اللغة المقدسة للشعب المقدس).

وفعلاً كان الحريري هو ما أراد، فقد أحيا لغته العبرية وأصبح اليهودي الوحيد الذي استطاع أن يكتب خمسين مقاماً باللغة العبرية، على غرار المقامة العربية الفصحى. ولعله من المعروف أن اليهود لم يلمسوا الكتابات الأدبية إلا بعد اتصالاتهم بالعرب وبعد إعجابهم بالمراسلات الشعرية والنثرية، وغيرتهم على لغتهم العبرية، وبدأوا في تقليد الشعر العبري الإيقاعي والمقفى، ونظم الشعر العبري على نفس أساس الشعر العربي.

השפעת המקאמה הערבית על המקאמה העברית האנדלוסית

פרופ' עוזר דוקטור

בלסם צאלח מהדי

אוניברסיטת בגדאד / פקולטת השפות / מחלקת השפה העברית

תקציר

המחקר הזה שופך אור על ז'אנר ספרותי הופיע במאה שמונה שנודע "המקאמה". המקאמה היא סגנון ספרותי של פרוזה אמנותית שהופיעה במזרח על ידי בדיע אלזמאן אל המדאני, אל חרירי הלך בה כדוגמתו, המקאמה התפשטה בסביבות ערביות שונות, כוללזו אנדלוסיה. המקאמה התפשטה במיוחד בימי מלכי הכתות באנדלוסיה. המקאמות של אל חרירי נפוצות לא רק במזרח אלא גם במערב ונרחבות במהירות. היהודים בתקופה זו הושפעו ביצירות הספרות הערבית ושירה ופרוזה כמו הערבית למען הדגישו שו שהשפה עבר ה העבריא שפה עשירה ויש בה א בה אוצר מלים. מטרתו של אלחרירי בחיבור המקאמות היתה להוכיח שהעברית מסוגלת כל מה שהערבית מסוגלת. שורשי המקאמה העברית חוזרים למסורת הפואטית היהודית העתיקה. עם זאת, בעידן האנדלוסיה, המקאמה העברית זכתה לספציפיות כסוגה אמנותית עצמאית; שכן היא הושפעה ממגנינות ערביות והרכב המוזיקלי הייחודי של האמנות האנדלוסית. תחנית השפה העברית, במיוחד שפת התנ"ך היתה המטרה החשובה ביותר של אלחרירי מכתיבת המקאמה שלו בעברית ובזה הוא אומר: (כתבתי את הספר הזה כדי להראות את כוחה של שפת הקודש של העם הקדוש).

ואכן, אלחרירי היה מה שהוא רצה, הוא החיה את שפתו העברית והפך ליהודי היחיד שהיה מסוגל לכתוב חמישים מקאמות בעברית, בדומה למקאמה הערבית הקלאסית. אולי ידוע היטב שהיהודים לא נגעו בכתבים הספרותיים אלא לאחר מגעיהם עם הערבים ולאחר התפעלותם מההתכתבויות הפואטיות והפרוזאיות, והם קנאו בשפתם העברית, והחלו לחקות את השירה העברית הקצבית והמחרוזת, וחיברו שירה עברית על בסיס זהה לשירה הערבית.

מילות המפתח: המקאמה העברית, המקאמה הערבית, אל-חרירי, אלחרירי.

הקדמה

הספרות העברית בימי הביניים הושפעה ביותר בספרות הערבית ובמיוחד בתקופה האנדלוסית. המשוררים והסיפורים היהודים עברו מן הספרות הפיוטי הדתי לספרות החולי רוב המחברים בתקופה זו כתבו את סיפוריהם בסגנון דומה לסגנון הספרות הערבית בצורה ובתוכן, (שירה או פרוזה).

הפרוזה בתקופה זו הופיעה בצורה של (המקאמה) והראשון שחדש בתחום הזה הוא אלחרירי, שהושפע והשפיעה גדולה במקאמות אל-חרירי, מבחינת צורה ותוכן. המקאמה ז'אנר ספרותי כוללת את כל היבטי החיים "החברתיים, הפוליטיים, הכלכליים והפילוסופיים", בסגנון ספרותי ולפעמים בסגנון אירוני. המטרה הייתה מהמקאמה לשעשע את הקורא ולהפיץ את רוח המותח והתרגשות שלו.

חשיבות המחקר

רוב המחקרים התעניינו בנושא השירה היהודית בימי הביניים ועזבו את היבט החשוב מאד אלא היא הפרוזה, במחקר זה אני רוצה לשפוך אור על הפרוזה ובמיוחד על המקאמה.

בעיות המחקר

הבעיות שעמדת אותי היו חסר המקורות שחוקרים בנושא זה.

מטרות המחקר

המחקר הזה שופך אור על ז'אנר ספרותי הנודע בשם המקאמה שהתפתח והפך לגרעין הבסיס להופעתו של "הסיפור הקצר" בעידן המודרני.

השערת המחקר

השערת של המחקר הזה מתעניינת בקווי הדמיון והשונה בין המקאמה הערבית לבין המקאמה העברית, אבל על פי רוב ש המקאמה העברית שואבת את נושאה מהמקאמה הערבית אלא היא שונה בדברים רבים, שאני יכולה לזכור אותם מתוך הטקסטים שנזכרו בפרקים של המחקר.

מהותה ומקורותיה של המקאמה

המקאמה היא סגנון ספרותי של פרוזה אמנותית שהופיעה במזרח על ידי בדיע אלזמאן אל המדאני, לאחר מכן אל-חרירי הלך בה כדוגמתו, המקאמה התפשטה בסביבות ערביות שונות, כולל זו אנדלוסיה. האנלוסים הכירו את המקאמות דרך אלה שעזבו אותם למזרח בחיפוש את המדע, הם למדו את סוג הספרות החדש הזה בין מה שלמדו במדעים באמנויות, אחר כך הם חזרו לארצותיהם והפיצו אותה בין אזרחיהם. המקאמה התפשטה במיוחד בימי מלכי הכתות באנדלוסיה. המקאמות של אל-חרירי נפוצות לא רק במזרח אלא גם במערב ונרחבות במהירות. (יהודה רצהבי: 13). המקאמה: היא פסקאות קצרות מחורזות, והיא אמנות ספרותית המועברת בצורה מודרנית לקבוצות, ולרוב היא בצורת סיפורים קצרים פרחוניים ומשמעותיים ומכילים הרבה שיעורים וחוכמה. המקאמה נחשבת הציר הראשון לכתיבת הסיפור הקצר המודרני, ואולי חוסר השלמות והיעדר צורות ספרותיות באותה תקופה הובילו להופעתה של המקאמה. (فرح السلمي: 2023)

הנושאים של המקאמות

בין נושאים הבולטים של המקאמה הם ביקורת ספרות, פוליטיקה, שבחים, סאטירה, ותיאור מדינות ומסעות. (فرح السلمي: 2023).

המקאמות האנדלוסיות

כל הספרות האנדלוסית היתה בתחילה סימולציה של ספרות מזרחית, אך עם הזמן התפתחה והפכה לדמות משלה, והיא גדלה ושגשגה עם שגשוגה של אנדלוסיה, אחר כך היא דעכה ונעלמה עם שקיעתה של אנדלוסיה.

בין הספרויות המפורסמות ביותר שעברו לאנדלוסיה ניתן למנות את המקאמה שהופיעה באנדלוסיה בין המאות החמישית לתשע- עשרה להגירה. המקאמה האנדלוסית התאפיינה ביתירות ובאורך, וזהו אחד המאפיינים החשובים ביותר של המקאמה האנדלוסית, בו היא נבדלת מהמקאמה העבאסית, כשם שהמספר נעלם מהמקאמה האנדלוסית.

המקאמה הספרותית מורכבת משלושה מרכיבים: (המספר , הגיבור , והעלילה)

המספר: הוא זה שמספר את הסיפור במקומה עצמה.

הגיבור: הוא גיבור המקאמה שסובבות בתוכו כל המאורעות של הסיפור.

הסיבוך: שהאריגה בסביבה סיפור המקאמה כולה. (<https://www.almrsal.com> ,post)

סוגי המקאמות אצל אל-חרירי

מקאמות אל-חרירי שהוקמו על ידי יחיה מחמוד אלואסטי, שהוא התמקד על נושא בזבוז כספים סחיטתו באמצעות הנאה, ישנם ספרים היסטוריים רבים המשרשרים שמדברים על אמנות זו, כוללים מקאמות של בדיע אלזמן אל-המד'אני ומקאמות של אל-חרירי. כל המקאמות של אל-חרירי התקיימו על בזבוז כספים מתוך הטריק וההרפתקאות גיבורה אבו זייד אל סרוג'י, והמספר שלה הוא אל-חארת' בן המאם.

שפתייהן היתה מצטיינת בלשון מוצק ומתאים, והיא לא הייתה נטולת מלאכותיות מסוימת. המקאמות נחשבות כאחת האמנויות הספרותיות הערביות אשר הוגלו על ידי בדיע אל זמן אל המד'ני, והיא נחשבת לאחת סוגי הסיפורים הקצרים. (אבו محمد القاسم بن علي الحريري, 1978)

אל-חרירי הוא אבו מוחמד אל-קרסים בן מוחמד בן עות'מאן אל-חרירי אלבסרי אלחראמי המכונה אל חרירי, היה מגדולי הסופרים הערבים, והבעלים של מקאמת אל-חרירי. שום ספרות בערבית לא הגיע למה שהגיעה מקאמת אל-חרירי מבחינת מרחק התהילה והפצת התהילה, וחרירי בקושי סיים ליצור אותו כשהעיתונים הגיעו לבגדאד. אל-חרירי הוא משורר וסופר נולד בבצרה בשנת (1054) ונפטר בשנת (1122) בבצרה. (يوسف نور عوض، 1979, 79).

המקאמה העברית

המקאמה העברית ענף ספרותי היא, ששאלוה היהודים בתקופת ספרד מן הספרות הערבית. היא חידושם של הערבים, ומה נטולה היהודים והפרסים. מקאמה היא מילה ערבית, שמשמעותה העיקרית היא אסיפת שבט; ממנה עברה ההוראה לנאום.

שיש בהם צד של ייחוד, שממנו ניתן לקיש של תופעה מקבילה בשדה המחברת העברית. אצל אלזמכ'שרי (מת ב-1143) משמשים הדת המוסר נושא מרכזי למקאמה, במקאמות שלו אין גיבור ולא מגיד ולא עלילה ולא סיפור, כולן הן תוכחות מוסר המופנות. (Ratzaby. ילקוט המקאמה העברית, ירושלים, 1971, 13, 16)

השפעה על התרבות העברית באנדלוסיה

- 1- אטרקציה התרבותית: התקופה האנדלוסית הייתה תקופה המאופיינת בדו-קיום תרבותי בין התרבויות היהודית-האסלאמית והנוצרית. דו-קיום זה השפיע על הספרות העברית, שכן מסורות השירה העבריות התמזגו עם המוזיקה והמקצבים האנדלוסיים-אסלאמיים, מה שסייע להופעתה המקאמה העברית.
- 2- שימור על זהות: הפילוסופיה והספרות היהודית בעידן האנדלוסית שיקפו את העומק הרוחני והדתי של העם היהודי. המקאמה העברית הייתה אחת הדרכים שבהן שימרו הקהילות היהודיות את זהותם הדתית והתרבותית בכתה תקופה.
- 3- מדע ופילוסופיה: התקופה האנדלוסית הייתה עדה להתקדמות רבה במדע ובפילוסופיה. היהודים היו משתתפים פעילים בהתפתחות זו, שהשפיעה לטובה על הקהילה היהודית ותרבותה.
- 4- השפעה מתמשכת: לאחר תום העידן השגשוג התרבותי של הקהילות היהודיות, ובין המורשת התרבותית של היהודים בתקופה זו, עולה המקאמה העברית כחלק ממורשת תרבותית וספרותית זו. (عبد الرحمن امين مرعي، 2008، 94).

התפתחות המקאמה העברית

שורשי המקאמה העברית חוזרים למסורת הפואטית היהודית העתיקה. עם זאת, בעידן האנדלוסיה, המקאמה העברית זכתה לספציפיות כסוגה אמנותית עצמאית, שכן היא הושפעה ממנגינות ערביות וההרכב המוזיקלי הייחודי של האמנות האנדלוסית. תחיית השפה העברית, במיוחד שפת התנ"ך היתה המטרה החשובה ביותר של אלחריזי מכתיבת המקאמה שלו בעברית ובזה הוא אומר: "כתבתי את הספר הזה כדי להראות את כוחה של שפת הקודש של העם הקדוש". (יהודה אלחריזי: 12)

ואכן, אלחריזי היה מה שהוא רצה, הוא החיה את שפתו העברית והפך ליהודי היחיד שהיה מסוגל לכתוב חמישים מקאמות בעברית, בדומה למקאמה הערבית הקלאסית. אולי ידוע היטב שהיהודים לא נגעו בכתבים הספרותיים אלא לאחר מגעיהם עם הערבים ולאחר התפעלותם מההתכתבויות הפואטיות והפרוזאיות, והם קנאו בשפתם העברית, והחלו לחקות את השירה העברית הקצבית והמחרוזת, וחיברו שירה עברית על בסיס זהה לשירה הערבית. (عبد الرحمن مرعي، نشأة المقامة في الادب العبري: 338).

דוגמה נבחרת ממקאמותיו של אל-חריזי

הונאה של השדכן: דמותו של השדכן, שגילם את תפקיד הגיבור בהונאה במקאמות אלחריזי לא הופיעה במקאמות הערביות. היכן שהשדכנית הונאה את הגיבור חבר אלקיני, כשהבטיחה לו לשאת אישה יפה, והיא אמרה בתיאורה מה גורם לו להציע נישואין: "לחיייה מעלה שחרים, ושערה מערייב ערבים, תהי בה נפשך מעדנת... ובפיה צנצנת, בחשד תלך לזיו תארה. ולא כבה בלילה נרה וטוב בסחר כסף סחרה ורחוק מפנינים מכרה,

לא עיניים כעיני הצבאים. בין החושק סבואים. גובה רטב ולח השרביט בד לח. טהור קודש ממלח. לב רואיו יפלה אש בקרבו ישלח".
לאחר שאלקניני שמע על יתרונות הכלה, הוא הסכים לנישואין, והנישואים התקיימו, ומיד עם כניסתו חשף את פניה אז הוא עמד מול אישה נטולת כל התכונות הללו, והוא היה המום, והוא ביטא את התיאור השקרי באומרו:
"תדמה בשניה לשון דובים אוכלים אשר מוצאים ומצמיטים ולחי בפחם רק שפתיה שפתי חמור גרם מעוותים צורה כצורה מלאכי מות כל פוגעים בה יפלו מתים.". (יהודה אלחרזי: 75, 76, 77).

מקורותיהן של המקאמות העבריות של אלחרזי

המקאמה של אלחרזי מקבל בדרך כלל מאפיינים ערביים שגורמים לשכפולים של המקאמה שלו הנושאים רעיון ערבי, עם זאת, הוא מסתמך רבות על מחיקת זהותה, ולכן הוא משנה מהלך האירועים וצובע אותם באופי יהודי על ידי שינוי שמות ומקומות לשמות ומקומות בעלי אופי יהודי. הוא נהג לקשט את מקאמתו בציטוטים דתיים מהקוראן הקדוש ו התנ"ך, שם שינה את שמו של מוחמד(ה') לשם משה (עליו השלום), גם הוא משתמש ספרים מהתנ"ך במקום אל קוראן.

מכאן שניתן לחלק את מקאמתו של אלחרזי למקורות ערביים עבריים, ואולי הדיבורים על המקורות מהם שאב אלחרזי את נתיניו הם ממקורות ערביים, כי באמת היא עיצוב את מגמות את הנושאים ונתנה את הצורה האמנותית למקאמה העברית באופן כללי, אלחרזי אימץ את הסגנון הערבי, מה שעזר לו לשלוט בשפה הערבית הרווחת באנדלוסיה. (فـرح قدرى الفخراي، 2006، 196، 198).

אלחרזי נקט מספר גישות:

הגישה הראשונה הייתה לצטט את העלילה על כל פרטיה מהמקור הערבי ולהכניס כמה שינויים קלים בתוכן ובצורה.

הגישה השנייה היא הכנת חלק מהמקאמה הערבית על ידי מחקת החלקים שאינם מרגשים את הקורא בשינוי הצורה והתוכן והדמויות הראשיות, ושימוש בשיטות ספרותיות משעשעות.

הגישה השלישית היא לשאול את הרעיון המרכזי מהמקאמה הערבית, להסיר את כל התוכן הערבי ולהכניס במקום תוכן עברי-יהודי. (יהודית דישון, 1979: 24-26).

אלחרזי לא הושפע מאלחרירי במחשבות ובנושאים בלבד, אלא הוא מעביר כמה משפטים וביטויים כיוון שהם נתונים לשינויים קלים במילים, זה כמו מה שאמר אל חרירי על לשונו של גיבורו בסוף המקאמה שלו "انا السروجي وهذا ولدي...". (الحريري البصري: 84).
אלחרזי חיקה אותו, באותו אופן הוא אמר על לשונו של גיבורו בסוף המקאמה, "אני חיפר וזה הפרי שלי...". (יהודה אלחרזי: 58).

אלחריזי הושפע מהתוכן הדתי של אבן בורג, והוא לא התעלם מחשיבות העט, שהוזכרה בקוראן הקדוש (أقرأ وربك الأكرم الذي علم بالقلم). ואילו אלחריזי הזכיר חשיבות העט כאשר הגיבור נזף את המספר לנפול את העט על הארץ: "למה תשליכהו והאל בחר בו. אל תשחיתו כי ברכה בו אלו ידעת מעלתו לא השלכת אותו". (יהודה אלחריזי: 312).

אלחריזי השתמש בפתגמים ובאמירות ותירגם אותם לספרו מבלי להתייחס למחברם: "כל הבא בעבודת מלך בלא אמונה. הביא נפשו בסכנה" (יהודה אלחריזי: 335).

וגם:

"הנסיעה תשועה וההלכה ברכה". (יהודה אלחריזי: 238).

"לא נמלא מן המות האבירים השוכנים בחדרים" זה תרגום של משמעות של פסוק 78 של סורת-אלניסא:

(أينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة). (יהודה אלחריזי: 36).

המקורות היהודיים

אלחריזי הושפע מיצירות הספרות היהודיות שכתבו היהודים שקדמו לו. אלחריזי הושפע מהמשורר וסופר הפרוזה סולימן אבן גבירול, והשפעתו של "כותרת-מלך" הייתה ברורה על סגנונו של תחכמוני. באשר להיבט הלשוני, השפעות התנ"ך-תוך שימוש במילים ובביטויים של התנ"ך. הוא הכניס אוצר מילים אלו למקדשים על מנת להוכיח את יכולתה של השפה העברית בתחום הפרוזה, שאינה פחותה מהשפה הערבית בכל דבר, מלמדת על קנאתו של אלחריזי כלפי היהודים שנטשו את שפתם באמירתו:

"הם לא ידעו כי החסרון מהם אשר לא יבינו אמרותיה ולא יכירו חמודותיה". (יהודה אלחריזי: 12).

השפעות ערביות על המקאמה העברית-אנדלוסית

היה צורך לשפוך. אור על היבטים של הקשרים הספרותיים העבריים והערבים באנדלוסיה. שכן תקופה זו הפכה לעושר ספרותי שמשך אליו הרבה מחקרים ערביים ויהודיים, וכיצד זינר המקאמה עבר מהספרות הערבית לספרות העברית. לנתח את רמות ההשפעה הערבית במקאמה העברית.

אמנות המקאמה העברית הופיעה בסביבות המאה השתים עשרה לספירה כאשר תנועת התרבות האנדלוסית-עברית פרחת והמתרגמים היהודים הצליחו להעביר את האוצרות הערביים-האנדלוסיים לעברית. אז תרגמו את ספר (כלילה ודמנה), ויוסף בן זירה נחשב לאחד מחלוצי המקאמה העברית, שכתב את ספר (ההומור), וכן את הופעתו של יהודה אל חרירי, שהושפע מאד מהמקאמות אל חרירי, ומחבר ספרו של (תחכמוני), שהפך לאחד מחלוצי אמנות המקאמה העברית.

נושאי המקאמות

אחד הדברים הבולטים בעידן האנדלוסי הוא סגנון ה"הקדייה" והופעת מעמד הקבצנים באותה תקופה בקשת כסף בצורה פרחונית גרמה למאזין לתת באמצעות תחבולה והונאה. ראוי לציין שהיסוד של אל - קדייה במקאמות האנדלוסית התגלה בו שלא בכונה או

تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية

כמחיר, וזהו אחד מהתחכמויות האמנותיות של סופרים המקאמות האנדלוסיים, לכן המקאמות הן תמונה חיה של הפופולריים באותה תקופה. (فرح السلمي, 2023).

הקדייה

החוקרים הסכימו שמקאמת אל חריזי בנושא אל קדייה הוכנה ממקורות ערביים, שם הוא הושפע מהמקאמה השבע עשרה של אל המדיאני, אל חריזי הצליח להדגיש על הפן הלשוני והרטורי, עקיפת הסגנון הסטריאוטיפ וגם שינוי תוכן הפסקאות שאינן מתאימות לקורא העברי. אל חריזי העניק צביון יהודי למקאמה, כאשר שינה את מקום האירוע מהמסגד לבית התפילה, הוא טעים את המקאמה בציטוטים של התנ"ך, הוא הסכים עם מחברי המקאמה הערבית בשיבוץ המקאמה פסוקים פיוטיים בעלי גוון מוזיקלי המעורר את אהדת הנוכחים וזוכה לרחמים:

ירחם אל אצילים רחמוני
בנדיבותם ורך לבם לאידי
והיה מתחלה לי לבבם
כמו שמיר ואין מחזיק בידי
וצור הפך לבבם וחמלי

לזקנתי ועל קטנות ילידי (אל חריזי, תחכמוני, מהדורת י)

אל חריזי הלך אחרי אל המדיני בתיאור הגיבור וגם הזמן של המקאמה, אל המדיני אומר בתיאור הגיבור והושפע הקר עליו:

(طلع علينا ذو طمرين قد أرسل اصواتا. واستلى طفلاً عريانا يضيق بالضر وسعه ويأخذه القر ويدعه. لايملك غير القشرة بردة، ولايكتفي لحماية رعدة). (بديع الزمان الهمذاني، مقامات ابي الفضل بديع الزمان الهمذاني، 121)

אל חריזי הלך אחריו ואמר:

(והנה איש מלא שכל ועדים. עליו בגדים קרועים והוא בוכה לקשי יומו. ונער קטן עמו. והקר מבקע מקורי עיניו. ופיצץ סלעי שניו. והרוח בסערתו יסמר שערתו והשלג ידבק לחכו לשונו. (אל חריזי, תחכמוני, מהדורת י)

יהודה אלהריזי:

ר' יהודה בן שלמה אלהריזי היה משורר, מספר, מתרגם ומראשי המדברים והמחברים בלשון העברית בספרד בימי הביניים. תולדות חייו של אלהריזי אינן ידועות לפרטיהן, אבל אין ספק בדבר עובדות היסוד שלהן. הוא נולד בספרד, כנראה בטולדו בשנת 1165, ואולי מעט לפניו או לאחריה, וזכה לחינוך יהודי רבני בצד השכלה רחבה בלשון העברית ובתרבותה-שילוב המשתקף היטב ביצירותו הספרותיות. אלהריזי חי בספרד עד שנת 1190 בערך.

הסיפורים שלו מלאים הומור, אירוניה ושמחת חיים.

לשון המקאמה העברית שלו בת-ימי הביניים לוקחת מן המקרה וגם ביטויים ופתגמים נודעים שמקורם בתלמוד, במדרש בתפילה וכיוצא באלה. ולעתים רוב הנושאים של המקאמות רחובות מהמשמעות העקרים, זה הוא אחד המרכיבים העיקריים של האופי הסטירי והאירוני של המקאמה.

יצירתו העקרת של יהודה אלחריזי היא ספר תחכמוני קובץ בן חמישים מקאמות ברוח ובסגנון המושחתים על יצירתו של המחבר הערבי אל-חרירי. המקאמה משובצת בייחוד במילים ובשברי פסוקים מהמקרה (رحيمه،مجدعبود. البناء الفني للقصة العبرية القصيرة المعاصرة قصص ديورا بارون انموذجا).

ספר תחכמוני מציג בפנינו דמויות מתחלפות, נושא המרכזי בספר תחכמוני הוא הלשון העברית, וכמה מחברות עוסקות בלשון התפילה, בשיבוצים ובצימודי לשון וכדומה. המטרה המרכזית לספר תחכמוני היא הציגה שהלשון העברית עשירה ויש בה אוצר מילים והיא שפה אותנטית והיסטורית ויכולה לגלות מחדש את הערך הרב הטמון בה. (https://lif.ac.il/wp-content/uploads/2018/01/rabbi_chanannel_71.pdf) אל חריזי בחר השחין למקאמתו בשם הימן האזרחי וגיבור לסיפוריו בשם חבר הקיני ושני השמות לקח אותם אלחריזי מהתנ"ך, ושם חבר הוא אחד מששת הכינויים שניתנו למשה (עליו השלום). (د.سعاد عبد الكريم: 2005).

המסקנות

באמצעות המחקר שלי, הצלחתי למצוא קווי הדמיון והשווה בין המקאמה העברית והמקאמה הערבית:

1. הדמיון באופי הדתי והרוחני, הושפע האנדלוסי ומסתמכים על מנגינות וטונים.
2. השוונה בשפה כי המקאמה העברית נכתבה בשפה העברית והמקאמה הערבית נכתבה בשפה הערבית, נכסי תרבות: המקאמה הערבית משתייכת לתרבות הערבית האסלמית אבל המקאמה העברית משתייכת לתרבות היהודית גם היא הושפעה בתרבות האנדלוסית הספרדית.
3. המשקלים והחרוזים, דמוי, תפארת הפתיחה, התלהבות ו חושק, הקבלת הנגוד, הצמודים, השבוץ ותפארת החתימה.
4. אלחריזי רצה להציג שהשפה העברית הושפעת במשחקי מלים ועושר הלשוני של השפה העברית ואת עליונותה על כל השפות האחרות.
5. המבקרים היהודים נחשבו ש אלחריזי הוא אב המקאמה העברית האנדלוסית והוא עולה על אחרים ברבוי השימוש בשיבוץ שונה הוראה.

המקורות

המקורות העבריים:

تأثير المقامة العربية على المقامة العبرية الأندلسية

1. יהודה רצהבי, ילקוט המקאמה העברית, ירושלים.
2. Ratzaby. ילקוט המקאמה העברית, ירושלים, 1971.
3. יהודה אלחרזי, תחכמוני, מהדרות, טופרובסקי.
4. יהודית דישון, למקורה של המחברת העשרים ואחת ב"ספר תחכמוני", כתב-עת בקורת ופרשנות חוברת 13-14, בר אילן, יוני, 1979.

המקורות הערביים:

1. فرح السلمي، المقامات في العصر الاندلسي، 2023.
2. ابو محمد القاسم بن علي الحريري، كتاب مقامات الحريري، مطبعة المعارف، بيروت، 1978.
3. يوسف نور عوض، فن المقامات بين المشرق والمغرب، ط 1، بيروت، 1979.
4. عبد الرحمن امين مرعي، الأدب العبري في الاندلس بين التقليد والتجديد، مصر، 2008.
5. عبد الرحمن مرعي، نشأة المقامة في الادب العبري.
6. فرح قدری الفخرانی، الاصول العربية للقصص الشعبي اليهودي، مصر، دار الوفاء، الاسكندرية، 2006.
7. الحريري البصري، مقامات الحريري.
8. رحيمه، مجيد عبود. البناء الفني للقصة العبرية القصيرة المعاصرة قصص ديورا بارون انموذجا. منشور في مجلة كلية الآداب جامعة بغداد ملحق (1) العدد (137) حزيران 2021، ص 242.
9. د.د. سعاد عبد الكريم، المقامة عند الحريري، مجلة كلية الاداب، العدد 71، 2005.

مקורות האנטרנט:

1. post <https://www.almrsal.com>.
2. https://lif.ac.il/wp-content/uploads/2018/01/rabbi_chanannel_71.pdf

the sources

1. Yehuda Ratzabi, Yalkot Hebrew Makamah, Jerusalem..1
2. Ratzaby .The Hebrew Makama satchel, Jerusalem, 1971..2
3. Yehuda Alkharizi, Tahkmuni, Mehdroti, Toprovsky..3
4. Judith Dishon, to the source of the twenty-first notebook in the " Sefer Tahkamoni , " a journal of commentary and interpretation, booklet 14-13, Bar Ilan, June, 1979.
5. Farah Al-Sulami, Maqamat in the Andalusian Era, 2023.
6. Abu Muhammad al-Qasim bin Ali al-Hariri ,The Book of Maqamat al-Hariri, Al-Ma'arif Press, Beirut, 1978.
7. Youssef Nour Awad, The Art of Maqamat between the East and the West, 1st edition, Beirut, 1979.
9. Abdel Rahman Amin Marei, Hebrew Literature in Andalusia between Tradition and Renewal, Egypt, 2008.
11. Abd al-Rahman Mar'i, The Origins of Maqamat in Hebrew Literature.
12. Farah Qadri Al-Fakharani, The Arabic Origins of Jewish Popular Stories, Egypt, Dar Al-Wafaa, Alexandria, 2006.
13. Al-Hariri Al-Basri, Maqamat Al-Hariri.
14. 8Rahima, Majid Abboud. The Artistic Construction of the Contemporary Hebrew Short Story (Deborah Baron's Stories as a Case Study. Published in the Journal of the College of Arts, University of Baghdad, Appendix (1), Issue (137), June 2021 .pg. 242.
15. Dr. Souad Abdel Karim ,Al-Maqama at Al-Harizi, Journal of the College of Arts, No. 71, 2005.
16. post <https://www.almrsal.com>.
17. https://lif.ac.il/wp-content/uploads/2018/01/rabbi_chanannel_71.pdf ...

